

דברי יעקב

מתורתו של עמוד התורה, נזר הקבלה, מורנו הרב יעקב עדס שליט"א

פר' ואתחנן - גליון מס' 1

ענייני בל תוסיף

הרמב"ם לא כתב מלקות בלאו דבל תוסיף [לא בסה"מ, ולא בהל' ממרים, ולא במנין הלוקין שבפרק יט מסנהדרין], אבל החינוך [תנד] כ' 'והעובר על'ז והוסיף במצוות כגון שעושה חמש טוטפות בתפילין וכו', עבר על לאו זה וחיוב מלקות בעדים והתראה כמו שידוע בכל מקום'. ומבואר בהדיא דלוקים על'ז מלקות מדאורייתא.

ובפמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח [חלק א] האריך בענייני בל תוסיף [אותיות לד-מ] ושם באות לז כ' 'יש לחקור למה לא מנה הרמב"ם ז"ל פרק י"ט מהלכות סנהדרין דלוקה על בל תוסיף, ולאו שבכללות לאו הוה אף דקאי אכל התורה מכל מקום מבואר הפרט ביה, ובראש השנה [כח:] אמר אביי אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה, ודוחק לומר מלקות מרדות מדבריהם'. ונשאר בצ"ע.

ובמנ"ח [תנה] כ' דקשה למצוא מציאות שילקה על לאו של בל תוסיף כיון דקיייל דכדי לעבור על'ז צריך כוונה למצוה, וא"כ אם מאמין שבאמת עושה מצוה אינו מזיד אלא שוגג ופטור ממלקות, ואם יודע שאינו עושה מצוה אלא עבירה, א"כ חסר כאן בכוונת המצוה ולא הויה הוספה'.

אך החזו"א [אר"ח כט יא] כ' 'נראה דבאמת אין כוונה של לעבור ככוונה של לצאת, דהא דקאמר ככוונה עובר – א"ל כוונה לצאת, שהרי יודע הוא שאינו מצווה בזה אלא שהוא מוסיף, ואילו היכי דצריך לצאת והיה מכוון לשם מצוה אבל היה יודע בלבו שאינו עושה שום מצוה ודאי לא יצא, ולכאורה מבואר בדברים אלו שחולק על המנ"ח. וצ"ע בשורש ועומק מחלוקתם.

להיפך] הוא ג"כ בכלל לאו זה. והמעייין שם ברמב"ם יראה שאין כוונתו שהמורה עשה מעשה ואמר שהוא דאורייתא, אלא אף אם לא עשה ורק אמר, כבר עובר באיסור. ובראב"ד שם חלק'.

לפ"ז י"ל דבפרשתנו מדובר במוסיף ומורה דין חדש שהוא מן התורה, ולשיטתו כלל ישראל מצווים בזה, ולכך אמר הפסוק בלשון רבים. אך בפרשת ראה מדובר באדם פרטי שהוסיף בפועל מצוה, ואינו בא לשנות את התורה ולכך נאמר בלשון יחיד. וממילא מיושבת גם הכפילות. ויש להדגיש, שעל-אף שנתבאר שבבל תוסיף נכללים ב' איסורים, מ"מ גם הרמב"ם עצמו לא מנאו אלא ללא אחד.

והנה, בספר המצוות [לאו שיג] כתב הרמב"ם 'והא אמרו יתעלה לא יוסיף עליו', וכן במנין הקצר [בריש ספר המדע] 'שנאמר את כל הדבר אשר אנוכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות לא תוסיף עליו'. ובלאו שיד 'והוא אמרו ולא תגרעו ממנו', ובמנין הקצר 'שנאמר ולא תגרעו ממנו'.

והנה, בלאו דבל תוסיף בשני המניינים הביא את הפסוק בראה שנאמר בלשון יחיד, אך בלאו דבל תגרע – בסה"מ הביא את הפסוק בראה [לשון יחיד], אך במנין הקצר הביא את הפסוק בפרשתינו שנאמר בלשון רבים. ויל"ע למה שינה הרמב"ם בלשונו. ואולי מוכח מזה דס"ל להרמב"ם לענין מנין המצוות דאין עדיפות מסוימת להביא פסוק זה יותר מפסוק אחד. ואולי י"ל דהוא טעות סופר [ואם נאמר כן, יותר מסתבר לומר שהטעות היא בלאו דלא תגרע במנין הקצר, מאשר לומר שהטעות היא בג' המקומות, ובפרט שבסה"מ בלאו דבל תוסיף העתיק את כל לשון הפסוק בראה].

שם [שם].

לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את מצוות ה' אלוקיכם אשר אני מצוה אתכם [ד ב].

הנה, לאו זה נזכר במקום נוסף בתורה, והוא בפרשת ראה [יג א] 'את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו שתמרו לעשות לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו'.

ויל"ע למה נכפלו לאוין אלו. והן אמנם דמצינו כמה לאוין דנכפלו לחומר הענין [לעבור עליו בשני לאוין ב"מ סא]. מ"מ כבר כתבו התוס' בב"מ [נח:] גבי אונאת דברים, דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן. ועוד יל"ע בשינוי הלשון, שבפרשתנו נכתב לאו זה בלשון רבים, ובפרשת ראה נכתב בלשון יחיד. וביותר יש להבין, שגם בפרשת ראה פתח הכתוב בלשון רבים, ורק בלאוין עובר ללשון יחיד.

והנה, מצינו ב' סוגים של בל תוסיף. האחד ברה"ה [כח:] ובעירובין [צו]. באדם פרטי במעשה פרטי, כגון הישן בסוכה בשמיני [בתורת ודאי בכוונה למצוה], כהן המוסיף ברכה משלו בברכת כהנים, וקרנן שטעון מתן אחד שעשה בו ארבע מתנות [וכן לאידך גיסא – קרבן הטעון מתן ארבע ועשה בו רק מתנה אחת, עובר בבל תגרע]'.^א

והסוג השני מבואר ברמב"ם [פ"ב ממרים ה"ט] גבי עוף בחלב שאיסורו מדרבנן [כך דעת רוב הפוסקים והרמב"ם] שאם יבוא ב"ד ויאמר שאיסורו מן התורה הרי זה איסור דאורייתא של בל תוסיף. וכן לאידך גיסא – אם יאמרו שבכבשים אין איסור בשר בחלב הרי זה איסור של בל תגרע.

ומבואר בדבריו דאיסורי בל תוסיף ובל תגרע אינו רק בהוספה בפועל של מצוה, אלא גם עצם החידוש וההוספה על מצוות התורה [וכן

^א ועניינים אלו לא הוזכרו ברמב"ם, מלבד כהן המוסיף ברכה משלו [פ"ד מתפילה ה"ב], ואמנם בכמה מקומות הוזכרו איסורי הוספה, כגון מוסיף בציצית [פ"א מציצית ה"ט] שפוסל, וגבי מוסיף בארבעת המינים [פ"ז מלולב ה"ז] יש גורסים שפוסל, אולם בכל אלו לא הוזכר הלאו של בל תוסיף [וכבר העירו שהרמב"ם לא הזכיר איסור שינה בשמיני].

^ב ועי' חינוך [תנד]. ועי' קה"י [ו"ה טז].

^ג ועי' באדרת אליהו להגר"א פר' ראה, וכן במה שהובא שם בקול אליהו משמו, ובספר צרור המור [בתחילת הספר] נראה שכתב לפרש בדברי הגר"א מעין הדברים הנ"ל.

^ד ועי' ש"ש מ"כ לפ"ז בשיטת החינוך.

בענין האריז"ל – א [לרגל יומא דהילולא קדישא, ה' באב]

ומעשים טובין היו בו. וכל זה היה יודע בכל עת ובכל שעה ורגע. וכל החכמות האלו תמיד היו מונחים בחיקו. ועיני ראו ולא זר. וכל זה השיג מרוב חסידותו ופרישותו, אחר התעסקו ימים רבים בספרים ישנים גם חדשים בחכמה זו, ועליהן הוסיף חסידות ופרישות, טהרה וקדושה, וזה הביאו לידי רוה"ק, והיה אליהו הנביא נגלה לאיו תמיד.

...

ועתה נבוא ללמוד מעט מדברי תורתו. והנה, רוב תצורתו אנו איננו יכולים ללמוד כיון שהם עניינים נשגבים, אך ישנם כמה דברי מוסר קבליים שאותם אפשר ללמוד.

כתב מהרח"ו בשער רוה"ק [יא:]: 'הנה, צריך האדם בעת קיומו כל מצוה ומצוה, או התעסקו בתורה, או כשמתפלל התפילה, להיות שמח וטוב לב, יותר מאשר מרויח אם מוצא אלף אלפים דינרי זהב, וכמו שמצינו [ברכות ל:]: על החכם ההוא אביי ע"ה דהוה קאים קמיה דרבה והוה קא בדח טובא, ואמר תפילין קא מנחנא וכו'.

וזהו פירוש הפסוק 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל', פירוש תשמח יותר מכאשר תרויח רוב כל ממון שבעולם, וזה 'מרוב כל', פירוש יותר מאשר הוא רוב כל.

גם מדת העצבות עצמה היא מידה מגונה מאד, והפרט הרוצה להשיג חכמה ורוח הקודש, ואין דבר גורם מניעת ההשגה - אפי' אם יהיה ראוי אליה - כמו מדה של עצבות, והעד בזה 'ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן', וכמה ראיות אחרות.

ועולה מדבריו ב' עניינים, א' - החובה לשמוח בתורה ובמצוות. ב' - ההרחקה מעצבות שמונעת ההשגה.

(המשך הדברים יובאו בעזרה"ת בגליונות הבאים)

מקצת דרכיו ונפלאותיו, אשר עיני ראו ולא זר, דברים מבוהלים לא נראו בכל הארץ מימות תנאים כרשב"י וחבריו.

ומרשב"י עד הראב"ד ז"ל היתה החכמה הזאת הולכת מפה אל פה, ואליהו ז"ל נגלה אליהן לקצת מהחכמים עד הרמב"ן.

ומהרמב"ן ז"ל עד מורי זלה"ה, לא היה מי ששיג חכמה זו על אמתה כמוהו, כי היה יודע במשנה ותלמוד ואגדות ומדרשות, על כל דבר ודבר כמה פנים בפרד"ס.

ומעשה בראשית ומעשה מרכבה, בשיחות עופות ובשיחות דקלים ואילנות ועשבים, בסוד כי אבן מקיר תזעק.

ושלהובי פחמים, ובשיחת מלאכים, והיה מדבר ברוחות מהגלגולים, רוח טוב ורוח רע, והיה מכיר בריח הבגדים כמו אותו ינוקא דפרשת דברים, ובעופות אלמים, ומביא נשמת אדם בעודו חי ומדבר עמו כל רצונו וכל חפצו, ואח"כ מסירהו [נ"א: מחזרים להם] והיה רואה נשמות בעת צאתם מהגוף, ובבתי הקברות, ובעלותן בכל ערב שבת לגן עדן, והיה מדבר עם נשמת הצדיקים שהן בעוה"ר, והיו מגלין לו רזי תורה.

וגם היה יודע חכמת הפרצוף, ושרטוטי הידיים ופתרון חלומות על אמיתתם, ובגלגולים ישנים וגם חדשים, והיה ממכיר במצח אדם מה מחשב, ומה שחלם, ומה פסוק קרא בעליית נשמתו לגן עדן בלילה, והיה מלמד פירוש שורש נשמתו, והיה קוראו במצחו זכויות ועבירות שחישה, והיה נותן לכל אחד ואחד תיקון [נ"ג: עונם ולחברים נתן להם יחודים לכל אחד] כפי הבחינה המיוחדת, או לשורש נשמתו האחוזה בשורש של אדם הראשון.

והיה יודע כמה טעיות נפלו בספרים, והיה יודע להכות בסגורים, והיה יודע כל מה ששנו החברים, והיה מלא חסידות ודרך ארץ ועונה ויראת ה' ואהבת ה' ויראת חטאו, וכל מידות

האריז"ל - רבי יצחק אשכנזי-לוריא, נפטר בה' באב ה'שלב [לפני 451 שנים]. אין ביכולתו לחנו לתאר את מעלותיו הנשגבות והעצומות, את השפע הרב שהשפיע לכל עם ישראל בקדושתו. אך זאת נוכל להביא קטעים מדברי מהרח"ו עליו ובשמו.

וזה לשון מהרח"ו בהקדמתו לספר עץ חיים. 'והיום אביע חידות, ניסים ונפלאות תמים דעים, כי כמו שבכל דור ודור, אלוהי הראשונים והאחרונים הפליא חסדו עמנו, כן היום הזה חשף את זרוע קדשו, ושלח לנו עיר וקדיש מן השמים נחית, הרב החסיד המקובל האלהי [יש גורסין: כרשב"י] בדורו, כמהר"י לוריא זלה"ה.

וממזר מצרים קראנו יה, ועננו במרחב יה, בארץ קדושה ורחבת ידיים, עיר גדולה לאלוהים, של חכמים ושל סופרים, צפת תובב"א - גליל העליון, כי שני שנים קודם פטירת הרב זלה"ה, בא אנוס - ממצרים - ע"פ הדיבור, כי כן הוגד לו ברוה"ק כי הגיע עת פקודת רוחו, להשיבה אל מקומה לאלהים אשר נתנה לו.

וגם זה במצרים נצטוה ע"פ הדיבור, והפקיד מזער מקצת חכמתו הגדולה והנפלאה, כי כן ציווהו במתיבתא דרקיע, לחיות שארית בארץ והדברים עתיקים כבשים ללבושך.

ואז בעלותו מארץ מצרים סמך ידו עלי, והאיר עיני בקצת הקדמות אמיתיות שורשיות, שמסרו לו ממתיתתא דרקיע וקודשא בריך הוא, להחיות שארית בארץ, ומפי אליהו ז"ל, שנתגלה אליו תמיד, ורשותא יהי ליה, לגלות תמיד רזין סתימין, על התיקונים והזוהר, שלא נתגלו מימות רשב"י ואילך.

ולוא כי יגורתי מפני אף וחמה, קנאה המתגבר עלי, ימצאו באנשי דורנו חכמים בדעתם, ויקשו ערפם לבלתי האמן כי יש אלהים בארץ, ויראתי פן מקנאתם בשומעם גדולתו ונפלאותיו, ח"ו יטילו פגם בקדשים, ויאמרו מאן גבר בגוברין, הלא גם בנו דיבר ה'. ולוא זאת הייתי מספר

להוספה לרשימת התפוצה, ושאר ענייני העלון win0527122970@gmail.com נעדך ע"י י. וינקלר -

לשמיעת שיעורי רבינו שליט"א חייגו 03-617-1160